

ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Розглянуто історію формування інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб за законодавством України через призму основних концепцій сутності юридичної особи як суб'єкта права.

Ключові слова: юридична особа, теорія фікції, реалістична теорія, кримінально-правовий вплив, кримінальна відповідальність, заходи кримінально-правового характеру.

Провоторов А.П. Генезис развития мер уголовно-правового характера относительно юридических лиц в отечественном законодательстве

Рассмотрено историю формирования института мер уголовно-правового характера относительно юридических лиц по законодательству Украины сквозь призму концепций сущности юридического лица как субъекта права.

Ключевые слова: юридическое лицо, теория фикции, реалистическая теория, уголовно-правовое влияние, уголовная ответственность, меры уголовно-правового характера.

Provotorov Oleksandr. Genesis of development of criminal-legal proceedings on legal entities in national legislation

The article deals with the history of the formation of the institute of criminal-law measures concerning legal entities under the legislation of Ukraine

through the prism of the basic concepts of the essence of a legal entity as a subject of law.

Keywords: *legal person, fiction theory, realistic theory, criminal-legal influence, criminal responsibility, measures of criminal-legal character.*

Вивчення наукової юридичної літератури дало підстави для висновку, що інститут заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб в законодавстві України має сучасну історію розвитку та становлення, що безпосередньо пов'язано зі світовим процесом гуманізації кримінального законодавства, новітніми етапами перебудови національного економічного механізму у сфері суспільно-ринкових відносин та, як наслідок, активізацією діяльності суб'єктів господарювання (юридичних осіб) різних форм власності.

Отримавши незалежність та взявши західний вектор на реформуванням правової системи, Україна зобов'язалася привести законодавство до норм європейського права, гармонізації більшості законодавчих актів до європейських стандартів, у тому числі в кримінально-правовій сфері, у зв'язку з чим Верховною Радою України 18.10.2006 року було ратифіковано Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією Ради Європи від 27.01.1999 року та Конвенцію ООН проти корупції від 31.10.2003 року, якими передбачено запровадження заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Зазначені новели були інтегровані в правове поле України шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23.05.2013 року.

Такий історичний прогрес українського кримінального законодавства, на нашу думку, у ретроспективі може виглядати таким чином: значній заміні тюремного ув'язнення штрафом та іншими майновими покараннями, обов'язковими роботами; введенні пробації, інших видів так званого умовного покарання; вилученні неповнолітніх із сфери загального кримінального права; забороні будь-яких покарань, які можуть завдати фізичних страждань або

принизити людську гідність; збільшенні спектру покарань, альтернативних позбавленню волі та трансформації окремих видів покарань в інші примусові заходи, які не є покаранням.

Отже, починаючи з 2013 року, Україна, як більшість розвинених держав світу, поступово у своїй кримінально-правовій політиці переходить до методу так званого «дуалізму» покарань та інших заходів кримінально-правового впливу або «заходів безпеки»*, про що свідчить аналіз норм вітчизняного кримінального законодавства, давший можливість виділити систему заходів кримінально-правового характеру.

Таким чином, беручи за основу суб'єктів та їх ознаки, було зроблено висновок, що заходи кримінально-правового характеру можуть застосовуватися до: 1) фізичних осіб, які вчинили злочин; 2) фізичних осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння; 3) юридичних осіб. При цьому, встановлено, що кримінальна відповідальність є заходом кримінально-правового характеру, що застосовується власне лише до першої групи суб'єктів. Застосування заходів кримінально-правового характеру до фізичних осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, та юридичних осіб не є формою кримінальною відповідальності в ККУ.

Враховуючи вищевикладене, виникає необхідність звернутися до генезису правової регламентації юридичної особи приватного права як суб'єкта заходів кримінально-правового впливу, і як наслідок - заходів кримінально-правового характеру за законодавством України.

Проблему визначення сутності юридичної особи розглядали такі вчені, як: Ю.Ю. Акіменко, С.І. Аскназій, В.В. Бородин, С.Н. Братусь, А.В. Венедіктов, В.К. Грищук, Д.М. Генкін, І.П. Грешніков,

* У різних кримінальних кодексах останні іменуються також, як «кримінально-правові заходи», «заходи виправлення і безпеки», «заходи впливу», «інші заходи кримінальної відповідальності», «інші заходи», «наслідки засудження до покарання», «попереджувальні заходи», «особливі правові наслідки злочину», «інші правові наслідки злочину» тощо.

В.П. Грібанов, С.Г.Келіна, О.А.Красавчиков, В.С.Нерсисянц, А.С. Нікіфоров, І.А. Покровський, О.Ф. Пасека, Н.О. Саніахметова, Н.С. Суворов, Ю.К. Толстой, Є.О. Харітонов, В.М. Хвостов, Є.Б. Хохлов, Б.Б. Черепакін та ін. Однак, незважаючи на значну кількість праць з цієї проблеми, вони за своїм змістом мають цивільно-правове спрямування, і лише незначна кількість дослідників розглядають теорії сутності юридичних осіб з огляду на можливе визнання юридичної особи суб'єктом злочину в цілому.

Так, правова наука протягом довгого часу, особливо інтенсивно з ХІХ ст., покладає зусилля, щоб виявити сутність поняття юридичної особи, у зв'язку з чим було розроблено науково-теоретичні підходи вирішення даного питання, які можливо розділити на дві основні концепції: 1) яка заперечує реальність існування суб'єктів з властивостями юридичної особи; 2) яка виходить з тезису про реальність існування юридичних осіб, як дійсних, а не вигаданих утворень - реалістична теорія юридичної особи¹.

Пібічники першої концепції виходять з того, що основою визначення суб'єкта права виступає біологічна людина, оскільки тільки вона являється реальною особою, творінням природи, в той час як колективні суб'єкти, організації (інститути) являють собою юридичну фікцію. Виходячи з практичних міркувань, законодавець припускає, що зазначені суб'єкти являються «ніби-то» реальними, та відноситься до них як до таких.

В межах цієї теорії Є.В. Васьковський, пояснюючи сутність юридичної особи, підкреслював, що вона являє собою уособлене поняття, яке не існує як окрема тілесна річ².

Варто підкреслити, що поняття фікції достатньо широко використовується в юриспруденції. Як зазначає В.К. Гришук, поняття фікції застосовується в наступних випадках: як спосіб подолання ситуації невизначеності; як спосіб юридичної економії; як спосіб розповсюдження правового режиму одного об'єкта на інший тощо³.

Особливе місце серед доктрин юридичної особи займає концепція її існування як реального суб'єкта правовідносин. Зазначена ідея

отримала розповсюдження в Німеччині завдяки вченим О. Гірке та Г. Дернбург, та отримала назву «органічної теорії» юридичної особи.

Так, О. Гірке зазначав, що юридична особа - це особливий тілесно-духовний реально існуючий організм, союзна особистість, на яку впливає держава, але «не закликає до життя»⁴.

Органічна теорія стала передумовою створення іншої групи теорій юридичних осіб, т.зв. «реалістичних теорій».

Прибічники ідеї О. Гірке, розвиваючи «реалістичну теорію», виділяли наступні необхідні ознаки для того, щоб колектив став юридичною особою:

- 1) наявність у колективу постійного інтересу;
- 2) відповідна організація, яка здатна проявити колективну волю, представляти та захищати колективний інтерес⁵.

Отже, значення «реалістичної теорії» в тому, що вона визнавала юридичну особу як реально існуючий суб'єкт правовідносин, який має певні ознаки, а саме: наявність мети діяльності та органів юридичної особи.

Значення теорії юридичної особи як реального суб'єкта для подальшого розвитку науки про вказаний суб'єкт права важко переоцінити. По-перше, наука визнала реальну наявність у суспільному житті юридичної особи як суб'єкта права; по-друге, наука вказала на вирішальне значення об'єктивного права для виникнення юридичної особи; по-третє, знайдено субстрат, який виражає волю юридичної особи, – його органи, наділені відповідними повноваженнями; по-четверте, зазначено, що всі дії органів юридичної особи (у тому числі й протиправні) є діями самої юридичної особи, а отже, вона не лише може, але й повинна підлягати за ці дії відповідальності.

Практичного розповсюдження в кримінальному праві більшості країн континентальної Європи реалістична теорія юридичної особи здобула в умовах капіталістичної формації, коли важливими для економіки стали не індивідуальні, а колективні суб'єкти. Саме у цей період проявляється недостатність правового регулювання діяльно-

сті колективних утворень лише засобами цивільного та адміністративного законодавства.

Зазначена новація прийшла на заміну фундаментальним положенням кримінального права, сформованих у період буржуазних революцій, коли в основу кримінального права було покладено гуманістичні принципи індивідуальної відповідальності та відповідальності за наявності вини, у зв'язку з чим притягнення до відповідальності колективних суб'єктів було неприпустимим.

Так, учені-юристи періоду Нового часу стверджували, що корпорація, будучи юридичною фікцією, не відповідає закріпленим у законі вимогам *actus reus* (винна дія) і *mens rea* (винна воля, вина). Кримінальне право, – зазначав ще у 1879 р. Р. Філімор у Коментарях до міжнародного публічного та приватного права, – має справу з фізичними особами – істотами, що мислять, мають волю. Юридичні особи не мають цих атрибутів, хоча через представництва та систему управління воля певних індивідів розглядається як воля корпорації, але тільки у певних межах. Для того, щоб застосування кримінального закону мало підставу, необхідна індивідуальна воля⁶.

Проте, протилежної думки дотримувався вчений П.П. Пусторослев, зазначаючи, що «Лише деякі з небагатьох культурних кримінальних законодавств, як, наприклад, російське уложення про покарання і нью-йоркське кримінальне уложення, визнають за загальним правилом злочинцем фізичну особу, індивідуальну людину, а як виключення зараховують до можливих виконавців деяких злочинів певних юридичних осіб»⁷.

Так, як виняток, на який посилався згаданий вчений П.П. Пусторослев, варто розглянути перші видання «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. Зі змісту нормативного акту дослідники виявили кілька постанов, на підставі яких стягнення кримінального характеру накладались і на колективні утворення періоду громадянської війни⁸. Так, відповідальність за переховування дезертирів чи ненадання допомоги в їх затриманні підлягали волості та села.

Вищезгадане «Уложення про покарання кримінальні та вправні» в редакції 1885 р. закріплювало відповідальність єврейської громади за переховування військових утікачів з євреїв (ст. 530). Зазначена норма передбачала за цей злочин кримінальну відповідальність усієї єврейської громади, в якій переховувався військовий втікач, шляхом накладення грошового штрафу у розмірі 300 рублів за кожного втікача, якщо громада сама його не виявила і не видала владі. Своєю чергою, у ст. 1224 цього Закону передбачалась відповідальність громади, яка відпустила повторно за паспортами, свідоцтвами та іншими актами людей, котрі не могли утримувати себе своєю працею, якщо ці люди будуть знову затримані за жебрацтво. Дещо пізніше зазначений Закон був істотно оновлений, однак указані норми були збережені, лише певних змін зазнали текст і нумерація статей (ст. 1224 отримала номер 985)⁹.

Крім зазначених статей, кримінальна відповідальність організацій установлювалась у ст. 661 цього Закону за невиконання покладених обов'язків щодо соляного управління¹⁰.

Аналіз наукової літератури дає підстави для висновку, що у наведених прикладах було передбачено колективну відповідальність фізичних осіб, а не юридичних, проте було достатньо значним юридичним винятком, що суперечило теорії кримінального права того часу та принципу індивідуальної вини, у зв'язку з чим Уложенням 1903 р. ці норми не передбачались.

На відміну від Російської імперії, в провідних державах Зазідної Європи та Північної Америки з розвитком капіталізму та збільшенням кількості корпорацій запроваджують інститут корпоративної кримінальної відповідальності, прагнучи у такий спосіб посилити свій вплив на економічні процеси та встановити заходи протидії злочинам, які можуть бути вчинені колективними суб'єктами приватного сектора, а ідея колективної кримінальної відповідальності була продовженням традиційних уявлень про юридичну відповідальність взагалі.

Однак це не стосувалося норм радянського кримінального права. Представники класичної школи, яка панувала у теорії ра-

дяньського кримінального права, визнали суб'єктом злочину лише фізичну особу. Тому в юридичній літературі кримінально-правового спрямування ХІХ – поч. ХХ ст. заперечувалась можливість визнання корпорацій суб'єктом злочину і їх кримінальної відповідальності. Зокрема, проти такої ідеї виступав Н.С. Таганцев. Він вважав, що за юридичними особами держава не може визнавати правоздатність у сфері злочинних діянь; що кримінальна відповідальність обумовлюється виною особи: буде ця вина умисною чи необережною – вона передбачає не лише правоздатність, але й дієздатність, чого, звісно, немає в особи юридичної, що діє виключно через представників¹¹.

Проте, в перші роки створення Радянської держави, до складу якої увійшла Україна, з метою централізації земель представники влади застосовували конфіскаційні заходи щодо юридичних осіб в межах кримінального права, як форму корпоративної відповідальності, що підтверджується відповідними декретами 10 – 20-х років ХХ століття, наприклад, Декрет Ради Народних Комісарів (далі РНК) від 7 грудня 1917 р. «Про конфіскацію та оголошення власністю Російської Республіки всього майна Акціонерного товариства Богусловського гірничого округу»; Декрет РНК від 14 грудня 1917 р. «Про заборону угод з нерухомістю»; Декрет РНК від 27 грудня 1917 р. «Про конфіскацію всього майна акціонерного товариства Кіштимського гірничого округу»; Декрет РНК від 26 січня 1918 р. «Про конфіскацію акціонерних капіталів колишніх приватних банків».

Крім того, вартим уваги є факт того, що заходи репресії застосовувались до корпоративних утворень не лише з політичних, але також з економічних мотивів, про що свідчить Декрет РНК від 9 травня 1918 р. «Про надання Народному Комісаріату Продовольства надзвичайних повноважень щодо боротьби зі сільською буржуазією, яка переховує хлібні запаси і спекулює ними». Відповідно до зазначеного декрету підлягало конфіскації майно як окремих осіб, так і всієї спільноти за розтрату хлібних запасів і відмову доставляти їх на збиральні пункти.

У 1920-ті рр. минулого століття тенденція притягнення до кримінальної відповідальності корпоративних утворень збереглась. Як правило, у законодавчих нормах навіть не розрізняли відповідальність організації і їх посадових осіб.

Політика застосування кримінальної відповідальності до корпорацій продовжувалась і після прийняття КК 1926 р. Однак кримінально-правова теорія тих років дотримувалась іншої точки зору. Заперечуючи можливість притягнення корпоративних утворень до кримінальної відповідальності, С.В.Познишев у 1920-х рр. зазначав: «...визнання юридичних осіб можливими суб'єктами злочину повинно б було призвести до створення особливих правил для їх кримінальної відповідальності; введення таких особливих правил тільки б ускладнювало роботу законодавця і судді. ... проти такого ускладнення не можна було б заперечити, якщо б воно було викликано певним інтересом, дійсною потребою»¹².

Правові джерела 1920–30-х рр. свідчать про те, що притягати до відповідальності колективні утворення мали право не лише суди, але й інші органи, наприклад, колегії ОДПУ (Об'єднаного Державного Політичного Управління). При цьому відповідальність передбачалась не лише нормами кримінального закону.

У період колективізації репресії зазнали т.зв. куркульські господарства. Так, у постанові ЕКОСО (Економічна Рада при РНК) від 1 вересня 1930 р. «Про виконання на території РСФСР планів контракції і заготівлі худоби у 1930 р. для централізованого постачання м'ясом робітничих центрів» відповідальності підлягали куркульські господарства, які не виконали обов'язкових завдань сільрад щодо здачі худоби. Іншою постановою ЦВК та РНК СРСР від 27 квітня 1934 р. «Про стягнення не виконаних вчасно натуральних постачань і грошових платежів та про конфіскацію майна по суду» визначалась конфіскація всього майна куркульських господарств. Зазначена постанова викликала хвилю беззаконних дій, у результаті яких у найбільш заможних господарств конфіскували все майно, що відображалось на цілком безвинних людях.

Негативне ставлення до інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб було закладено доктриною радянського кримінального права, яка гнівно критикувала «реакційну» сутність такої відповідальності, використовувану капіталістичними державами як інструмент боротьби з прогресивними організаціями. Крім того, майже повна ліквідація приватного сектора призвела до того, що колективні суб'єкти могли існувати тільки як елементи адміністративно-командної системи управління економікою. Це, своєю чергою, зумовило усунення інституту відповідальності юридичних осіб, оскільки держава не могла одночасно вчиняти правопорушення і сама до себе застосовувати санкції. На цьому ґрунті принцип особистої винної відповідальності, як протизвага відповідальності корпорацій, зводився до прогресивних досягнень вітчизняної доктрини. У межах цієї концепції були прийняті всі КК РРФСР 1922, 1926 і 1960 років¹³. Виключенням не стали й КК УРСР 1922, 1927, 1960 рр.

Окрім того, з 1961 р. як самостійний інститут перестала існувати навіть адміністративна відповідальність юридичних осіб. Підставою для цього стало прийняття 21 червня 1961 р. Президією Верховної Ради СРСР Указу «Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладають в адміністративному порядку». В цьому Указі зазначалось, що у зв'язку зі зміцненням державної дисципліни у діяльності установ, підприємств і організацій та подальшим підвищенням особистої відповідальності посадових осіб скасовувалось накладення штрафів в адміністративному порядку на підприємства, установи, організації та встановлювалося, що штрафи накладаються на тих посадових осіб, які у порядку виконання своїх службових обов'язків повинні були вживати заходів до своєчасного виконання установлених правил. Рік по тому аналогічний Указ прийняла і Президія Верховної Ради РРФСР. Проте пізніше законодавець запровадив декілька норм адміністративних правопорушень, за які покаранню підлягала саме юридична особа.

Вподальшому ідея кримінальної відповідальності корпорацій дедалі відхилялась, що обумовлювалося специфікою радянської си-

стеми державного управління суспільними відносинами. І лише з початку 90-х рр. ХХ ст., коли у пострадянських державах розпочався поступовий перехід до ринкових відносин, ідея кримінальної відповідальності юридичних осіб знову набула актуальності, тобто як кримінально-правова проблема, відповідальність колективних суб'єктів господарювання почала розвиватися з другої половини ХХ ст.

Отже, на відміну від багатьох зарубіжних країн, для яких кримінальна відповідальність юридичних осіб є історично-звичним правовим інститутом, то з огляду на радянське минуле України, актуальність цього питання є достатньо складним, хоча прямо зумовлена процесами глобалізації, міжнародними зобов'язаннями нашої держави та вектором, направленим до політичного зближення з країнами Європи.

Протягом останніх 25 років, в Україні було зроблено декілька спроб запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб. Так, вперше на законодавчому рівні пропонувалося ввести кримінальну відповідальність юридичних осіб ще у проекті Кримінального кодексу України, який розроблявся у 1993 р. Комісією Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби із злочинністю, але так і не був схвалений.

Другою спробою запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб в Україні став Закон «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», який теж не був реалізований на практиці. У січні 2013 р. Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України запропоновано проект Закону України № 2032 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб», а у квітні 2013 р. - проект Закону України № 2990 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)». Законопроект № 2032 було розроблено з метою імплементації національного кримінального законодавства у відповідність із ратифікованими Україною міжнародно-правовими

угодами, а саме: Кримінальною Конвенцією Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 р., Конвенцією Ради Європи про кіберзлочинність 2001 р. (ратифікована у 2005 р.), Конвенцією Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинних шляхом, та про фінансування тероризму 2005 р. (ратифікована у 2010 р.), Конвенцією про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р. (ратифікована у 2010 р.) та ін.

Отже, аналіз законодавчої практики показав, що введення заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, обґрунтовано парламентарями України наступним чином:

1) оскільки велика кількість злочинів скоюється через корпорації, єдиним ефективним методом боротьби з корпоративною злочинністю є накладення прямих караючих санкцій на корпорації;

2) піддавати кримінальному переслідуванню виключно фізичних осіб за дії, які вони скоювали в рамках корпорацій та своїх службових обов'язків – не справедливо, до того ж, не дозволить досягнути бажаного результату;

3) альтернативні моделі відповідальності юридичних осіб (адміністративна, цивільна) не дають тих процесуальних гарантій, що є в кримінальному прві;

4) на корпорації може накладатися штраф, що значно перебільшує максимальний розмір штрафу для фізичних осіб, до того ж, велике значення може мати сам факт засудження корпорації;

5) на міжнародному рівні держави часто надають правову допомогу один одному часто тільки по кримінальних справах, а злочинна діяльність корпорацій має тенденцію носити позанаціональний характер¹⁴.

Аргументи «за» прийняття цього Закону також викладені в Рекомендаціях Комітету міністрів країн - членів Ради Європи щодо відповідальності підприємств – юридичних осіб за правопорушення, вчинені в ході ведення ними господарської діяльності, що були прийняті 20 грудня 1988 р. (розроблені комітетом експертів в області кримінальної відповідальності корпоративних одиниць за

рішенням Європейського Комітету із кримінальних проблем), і Меморандумі з коментарями до цих Рекомендацій.

В зазначених вище документах відзначалися наступні підстави встановлення «нового інституту відповідальності» для юридичних осіб:

1) зростаюче число правопорушень, вчинених у ході ведення підприємствами своєї діяльності, що завдає значної шкоди окремим особам і суспільству в цілому;

2) бажаність покладання відповідальності у випадках, коли вигода витікає з незаконної діяльності;

3) труднощі у встановленні конкретних осіб, які повинні відповідати за вчинений злочин, пов'язані зі складною структурою управління підприємством;

4) недостатня ефективність застосування санкцій до окремої особи для запобігання здійснення підприємством нових правопорушень;

5) необхідність покарання підприємств за незаконну діяльність для того, щоб запобігати подальшим правопорушенням й стягувати нанесений збиток.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що історія становлення кримінальної відповідальності юридичних осіб має довгий і тривалий шлях, пов'язаний з особливостями правового та економічного розвитку світу в цілому. Кримінально-правова системи України, як молодій держави з радянським минулим, заснована представниками класичної юридичної школи на принципах індивідуальності кримінальної відповідальності. Вітчизняний законодавець, дотримуючись направленості європейського вектору кримінальної політики та минаючи колізійності кримінального законодавства України, прийняв Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23.05.2013 року, чим запровадив інститут заходів кримінально-правового ха-

рактеру щодо юридичних осіб, відповідно до якого юридична особа не визнається суб'єктом злочину.

Таким чином, зазначені зміни є органічними по відношенню до чинного кримінально-правового законодавства.

1. *Грищук В.К.* До питання про кримінальну відповідальність юридичних осіб // Актуальні проблеми кримінального і кримінально-процесуального законодавства і практики його застосування: зб. тез допов. учасників Регіонал. круглого столу (21–22 лютого 2003 р.). – Хмельницький: Хмельницький ін-т регіонального управління та права, 2003. С. 4. 2. *Васьковський Е. В.* Учебник гражданского права: Вып. 1–2. Санкт-Петербург: Юрид. кн. маг. Н. К. Мартынова. 1894–1896. Вып. 1: Введение и общая часть. С. 215. 3. *Грищук В.К.* Цит. праця. С. 5. 4. *Козлова Н. В.* Понятие и сущность юридического лица. Очерк истории и теории: учебное пособие / науч. ред. В. С. Ем. Москва: Статут, 2003. – С. 44. 5. Там же. 6. *Phillimore R.* Commentaries upon international Law. London, 1879. P. 5. 7. *Пусторослев П. П.* Русское уголовное право: лекции. Общая часть. Выпуск 1. Введение. Источники уголовного права. Преступление. Юрьев: Типография К. Матисена, 1907. С. 201. 8. *Таганцев Н. С.* Русское уголовное право. Лекции: часть общая: в 2 т. / сост. и отв. ред. Н.И. Загородников. Москва: Наука, 1994. Т. 1. С. 378. 9. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года / Издано Н. С. Таганцевым.* Санкт-Петербург: Государственная типография, 1908. С. 819. 10. Там же. 11. *Таганцев Н. С.* Лекции по русскому уголовному праву. Часть Общая. Санкт-Петербург: Тип. А. И. Мамонтова и Ко, 1888. Вып. II. С. 89. 12. *Познышев С. В.* Очерк основных начал уголовного права. Москва: Юрид. изд-во Наркомюста, 1923. Т. 1. С. 53. 13. *Михайлов О. О.* Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2008. С. 20. 14. *Stessens G.* Corporate criminal liability: a comparative perspective // The international and comparative law quarterly. Vol. 43 (1994). Nr. 13. P. 502.

Provotorov Oleksandr. Genesis of development of criminal-legal proceedings on legal entities in national legislation

Ukraine does not have the long history of institute of measures of criminal law character concerning legal entities in the modern legislation.

The analysis of the legal nature of criminal law influence in national legislation has made it possible to allocate a system of criminal-law measures, based on the actual entities to which they are applied. Therefore, it was established that criminal liability is a measure of criminal law, which applies only to the perpetrators of individuals who committed a crime. The application of criminal-law measures to individuals who have committed a socially dangerous act and legal entities is not a form of criminal liability in the CCU.

Therefore, the legal science from the earliest times, especially intensive from the nineteenth century, is trying to find out the essence of the notion of a legal entity, in connection with which the conceptual approaches to the solution of this issue can be divided into two schools: 1) Concepts, which deny the reality of the existence of entities with the properties of a legal entity; 2) concepts derived from the thesis about the reality of the existence of legal entities, as real, and not fictional entities - a realistic theory of legal entity. Therefore, there is a need to address the genesis of the legal regulation of the legal entity of private law as a subject of criminal-law influence, and as a result - criminal-law measures under the legislation of Ukraine, through the prism of the basic concepts of the essence of the legal entity as a subject of law.

Keywords: legal person, fiction theory, realistic theory, criminal-legal influence, criminal responsibility, measures of criminal-legal character.